

PRECIZĂRI PRIVIND UNELE REPREZENTĂRI CU ACROBAȚI ÎN TOREUTICA ROMANĂ

O descoperire recentă pusă la dispoziție cu multă amabilitate de Mihai Bărbulescu¹, de la Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, mi-a permis să fac unele precizări referitoare la funcționalitatea reprezentărilor unui anumit tip de acrobați în toreutica romană, și anume, acela ce înfățișează un atlet (saltimbanc) stînd în mîini cu capul în jos și picioarele ridicate (*cernuus, cernuator*²).

În Muzeul de istorie al Transilvaniei se păstrează o astfel de figurină de bronz³, intrată în colecțiile de antichități romane a prestigiosului lăcaș de știință și cultură clujean prin donație⁴. Piesa a fost descoperită în regiunea nordică de dincolo de Dunăre⁵ din R.P. Ungară (fără specificarea localității) și are următoarele dimensiuni: înălțime 11,5 cm, lățime maximă 4 cm, înălțimea feței 1,5 cm. Turnată în bronz plin, figurina, care păstrează parțial patina antică, se conservă destul de bine, avînd mici deteriorări la figură, brațele restaurate și palmele rupte. Nr. de inventar I 894.

Este reprezentat un acrobat seminud (fig. 1), sprijinit pe brațe cu picioarele ridicate. Figura, în sus, este rotundă, cu ochii mari, nasul gros și turtit, gura strînsă, bărbia mică, pe cap purtînd o bonetă legată sub bărbie a cărui contur este vizibil, ca de altfel și a șuvițelor lungi de păr. Anatomia corpului este bine reliefată, athletică. Picioarele sînt întinse și arcuite, poziție deosebit de naturală pentru un exercițiu stînd în mîini. Singura piesă de îmbrăcăminte a personajului este un *subligaculum*, care îi acoperă triunghiul inghinal și fesele.

Execuția statuetei suferă de un anumit schematism, unele părți ale corpului fiind disproporționate, fapt ce m-a determinat s-o încadrez în secolul al III-lea e.n.

Referindu-mă la țara noastră, amintesc pentru analogii, că sînt cunoscute, deocamdată, doar două piese ale genului, una provenită de la Tomis⁶ (fig. 2),

---

¹ Îmi exprim și pe această cale grațitudinea față de Mihai Bărbulescu, care mi-a pus la dispoziție fără rezerve descoperirea sa. Totuși fiind vorba de o piesă inedită nu voi stăruî asupra ei decît sumar, atît cît să-mi permită de a preciza rolul funcțional al unui asemenea tip de figurine din toreutica romană.

² E. Saglio, s.v. *cernuus (cernuator)*, în *DA*, I, 2, 1887, p. 1078—1080.

³ Piesa a fost amintită de M. Gramatopol, *Dacia antiqua*, București, 1982, p. 185 și nu a fost pînă acum publicată detaliat, deși pe bună dreptate cercetătorul bucureștean se pronunță despre ea că își „așteaptă editorul”. Se impune o precizare: bronzurile figurate din Muzeul de istorie al Transilvaniei au fost publicate de diferite persoane, începînd mai întîi cu cele descoperite în Dacia. Restul pieselor genului provenite din alte provincii ale Imperiului și ajunse în colecția muzeului pe diferite căi (donații, achiziții) au făcut obiectul unui scurt repertoriu care a văzut lumina tiparului recent (vezi C. Pop, în *ActaMN*, XX, 1983, nr. B₁—B₃, p. 480—484, fig. 12—16). Mi-am rezervat plăcerea de a publica separat această statueta cu detalii funcționale atît de interesante.

⁴ Donația lui Ede Kovács.

⁵ Cf. nr. I 894 din registrul de inventar al MuzIstTrans.

⁶ V. Barbu, în *Dacia*, N.S., IX, 1965, p. 398, fig. 15, nota 376; M. Irimia, *Bronzuri figurate*, Constanța, 1977, nr. 27, p. 40—41.

⁷ Desenele au fost executate de colega Melinda Coman de la MuzIstTrans.

Fig. 1 — Figurină cu *cernuus* (Muzeul de Istorie al Transilvaniei).

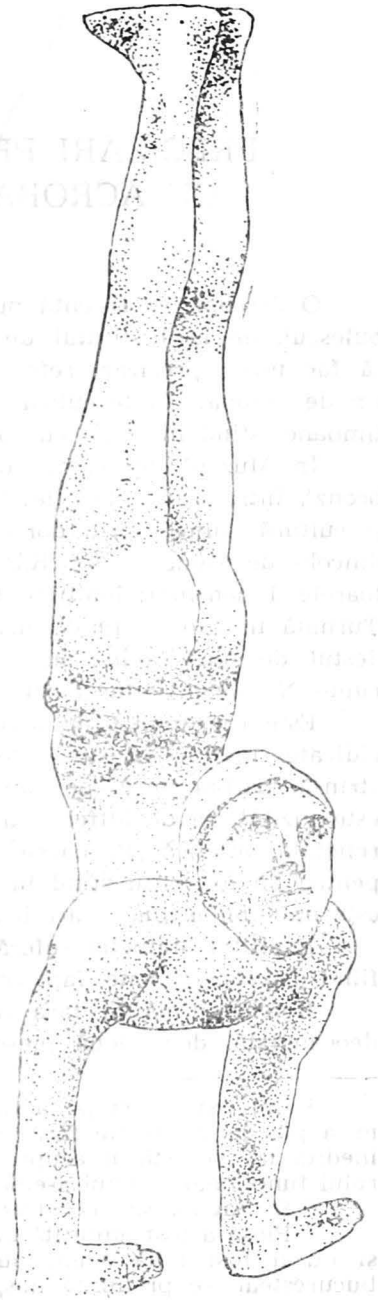

Fig. 2 — Bronz cu saltimbanc (Tomis).

cealaltă descoperită în castrul legiunii a V-a *Macedonica* din *Potaissa* (fig. 3) și pusă la dispoziție de către colegul Mihai Bărbulescu. În ceea ce privește Imperiul roman cercetătoarea americană Dorothy Kent Hill a strâns un număr de 17 acrobați de acest fel, descoperiți în diversele provincii⁸. Pentru o mai bună

⁸ D. Kent Hill, în *Actes du Colloque international sur les bronzes antiques*, IV, 1977, p. 75—81.

Fig. 3 — Sfeșnic cu acrobat (Potaissa).

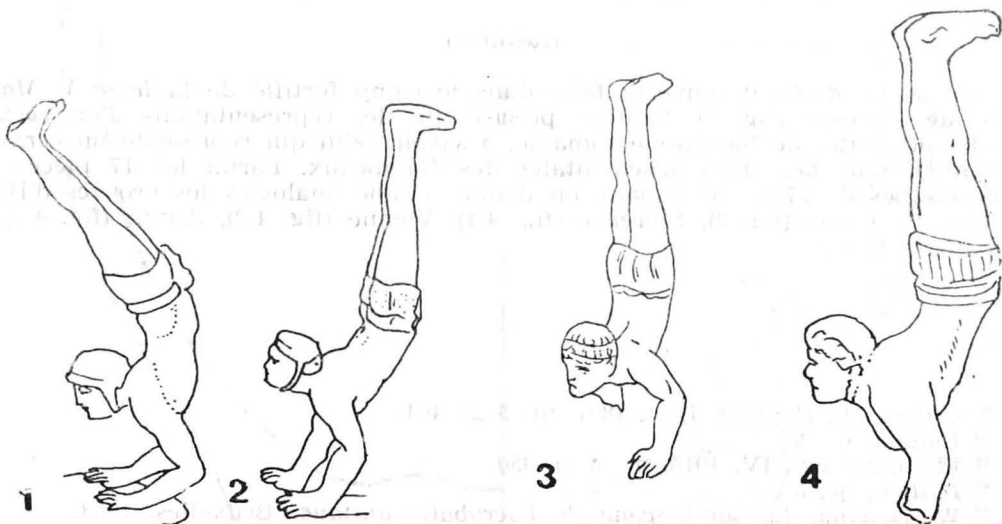

Fig. 4 — 1. Bronz de la Florența ; 2. Statuetă din Viena ; 3. Figurină de la Autun ; 4. Reprezentare din Dijon.

ilustrare a similitudinilor fac exemplificări, fără o anumită alegere, la patru exemplare: un bronz din Florența⁹ (fig. 4/1), altul păstrat la Viena¹⁰ (fig. 4/2), o piesă de la Autun¹¹ (fig. 4/3) și, în sfârșit, o statueta din Dijon¹² (fig. 4/4).

Și acum în câteva cuvinte încerc să precizez rolul funcțional al acestui tip de figurine înfățișând un *cernuus*, rol pînă acum greșit definit în literatura arheologică. Iar dacă fac afirmația de față, aceasta o datorez descoperirii lui Mihai Bărbulescu de la *Potaissa*, după cum se va vedea mai departe. Dacă W. Deonna¹³ arată că acești saltimbanci (acrobați) sînt legați de cultul morților prin executarea unor dansuri funebre, amintitei cercetătoare D. Kent Hill¹⁴ îi scapă semnificația lor. W. Deonna, ocupîndu-se de acrobații publicați de S. Reinach în *Repertoriul*¹⁵ său, nu a putut stabili adevărata funcționalitate a acestor reprezentări, deoarece toate descoperirile timpului au prezentat piesele respective ca obiecte intrisece, cînd de fapt ele constituiau *fragmente* a unui tot unitar, lucru ce nu a putut fi stabilit atunci. Bronzul provenit de la *Potaissa*, conservat întreg, fără distrugerile inerente datorate vicisitudinilor secolelor, fără dubii lasă să se întrevadă că acrobatul respectiv, sprijinit în mîini și cu picioarele ridicate, se plasează pe un soclu (element mai puțin important), iar în tălpile picioarelor se *fira* o rozetă (detaliu hotărîtor în determinarea funcționalității piesei), în care se prindea o banală lumînare! (vezi fig. 3). Deci, acum se poate spune cu certitudine că tipul de *cernuus* din toreutica romană nu reprezintă altceva decît *tița ornamentală a unui sfeșnic*. Oricum, problema rămîne deschisă, dar cred că această ipoteză este, deocamdată, cea mai verosimilă!

Nota de față, fără a avea pretenția de a epuiza toată problematica, a căutat să prezinte succint cu precizările necesare, un aspect mai puțin cunoscut privind o latură a toreuticii romane, și anume, aceea a unor obiecte comune de uz gospodăresc, remarcate însă prin decorația lor.

CONSTANTIN POP

PRÉCISIONS CONCERNANT QUELQUES REPRÉSENTATIONS DES ACROBATES DANS LA TOREUTIQUE ROMAINE

(Résumé)

Sur la foi d'une découverte faite dans le camp fortifié de la *legio V Macedonia* de *Potaissa* (fig. 3), l'auteur précise que les représentations d'un certain type des acrobates de toreutique romaine, à savoir celui qui représente un *cernuus* (*cernuator*), sont des tiges ornementales des flambeaux. Parmi les 17 pièces du genre connues de l'Empire romain, on donne comme analogies les bronzes d'Hongrie (fig. 1), Tomis (fig. 2), Florence (fig. 4/1), Vienne (fig. 4/2), Autun (fig. 4/3) et Dijon (fig. 4/4).

⁹ S. Reinach, *RépStat*, II, 1, 1897, nr. 5, p. 404.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 6.

¹¹ Idem, *op. cit.*, IV, 1910, nr. 4, p. 350.

¹² *Ibidem*, nr. 6.

¹³ W. Deonna, *Le symbolisme de l'acrobatie antique*, Bruxelles, 1953.

¹⁴ D. Kent Hill, *l.c.*

¹⁵ Vezi S. Reinach, *RépStat*, II, 1—2, 1897, III, 1904, IV, 1910, *passim*.